
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Суми
Університетська книга
2016

УДК 37.091.2:374

ББК 74.200.58

С 91

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 21 від 29.11.2016 р.)

Рецензенти:

Пустовіт Григорій Петрович, доктор педагогічних наук, професор; вчений секретар відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;
Литовченко Олена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України

Автори: Тихенко Л. В., Бондар Л. М., Крекотіна Т. М., Андросова В.І., Безпала Л. М., Говїйна Л. М., Гончаренко А. В., Лакоза І. М., Марченко Ю. В., Мовенко О. В., Муха В. В., Никифорова Л. В., Огнева С. В., Омельчук Е. А., Павлюченко О. Б., Привалов І. В., Соколов О. А., Хорошун В. В., Черв'яцова О.Т.

Сучасні підходи до організації роботи позашкільного навчального закладу / за заг. ред. к. п. н. Л. В. Тихенко. – Суми : Університетська книга, 2016. – 296 с.

ISBN 978-966-680-808-3

У методичному посібнику узагальнено матеріали з досвіду роботи педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів Сумської області. Висвітлюються педагогічні, методичні та організаційно-технологічні аспекти навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю, розкриваються особливості розроблених і впроваджених методик формування творчих здібностей вихованців дитячих творчих об'єднань.

Для педагогів – організаторів позакласної, позашкільної навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю; студентів і викладачів вищих навчальних закладів, інститутів післядипломної педагогічної освіти.

УДК 37.091.2:374
ББК 74.200.58

Навчальне видання

Тихенко Лариса Володимирівна

Бондар Любов Миколаївна

Крекотіна Тетяна Миколаївна та ін.

Сучасні підходи до організації роботи позашкільного навчального закладу

Директор видавництва Р.В. Кочубей. Головний редактор В.І Кочубей

Макет А.В. Ємець. Дизайн обкладинки В.Б. Гайдабрус. Технічний редактор А.О. Литвиненко

Підписано до друку 23.12.2016, Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 17.2. Обл.-вид. арк. 16,1. Тираж 300 прим. Замовлення № Д16-19/12

Відділ реалізації. Тел./факс: (0542) 65-75-85. Тел.: (067) 542-08-01. E-mail: info@book.sumy.ua

ТОВ «ВТД «Університетська книга». 40009, м. Суми, вул. Д. Галицького, 27.

E-mail: publish@book.sumy.ua. www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 489 від 18.06.2001

Надруковано на обладнанні ВТД «Університетська книга»

вул. Д. Галицького, 27, м. Суми, 40009, Україна

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 489 від 18.06.2001

ISBN 978-966-680-808-3

© Л. В. Тихенко, Л. М. Бондар,
Т. М. Крекотіна та ін., 2016
© ТОВ «ВТД «Університетська
книга», 2016

ЗМІСТ

Передмова	6
1. Реалізація пріоритетних завдань навчально-виховної роботи в позашкільних навчальних закладах	9
1.1. Система роботи з патріотичного виховання в гуртку позашкільного навчального закладу (Омельчук Е. А.).....	9
1.2. Організаційно-технологічні аспекти діяльності туристського гуртка (Андросова В. І.).....	16
1.3. Екологічне виховання в природничо-географічному гуртку позашкільного навчального закладу (Хорошун В. В.).....	34
1.4. Організація науково-дослідницької роботи вихованців фольклорного гуртка (Черв'яцова О. Т.).....	48
2. Оптимізація змісту навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю у творчому об'єднанні позашкільного навчального закладу	62
2.1. Юні журналісти. Навчальна програма з позашкільної освіти гуманітарного напрямку (Говійна Л. М.).....	62
2.2. Фотомистецтво. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку (Крекотіна Т. М., Беспала Л. М.).....	67
2.3. Культура мовлення та спілкування. Навчальна програма з позашкільної освіти гуманітарного напрямку (Бондар Л. М.).....	102

2.4. Циркове мистецтво. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку (Крекотіна Т. М, Никифорова Л.В.).....	111
2.5. Юний захисник Вітчизни. Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку (Лакоза І. М. Соколов О.А.).....	146
2.6. Хімія. Навчальна програма з позашкільної освіти еколого- натуралістичного напрямку (Павлюченко О. Б.).....	166
2.7. Козацький спас. Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку (Лакоза І. М., <u>Привалов І. В.</u> , Крекотіна Т. М.).....	196
3. Підвищення професійно-творчої майстерності педагогів позашкільних навчальних закладів.....	218
3.1. До вершини педагогічної творчості. Методичний проект (Крекотіна Т. М.).....	218
3.2. Інтерактивні технології в освіті для збалансованого розвитку. Методичний проект (Марченко Ю. В.).....	222
3.3. Формування методичної моделі виховного процесу у дитячому творчому об'єднанні «Флористичні барви» (Огнева С. В.).....	225
3.4. Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами туристсько-краєзнавчої діяльності (Муха В. В.).....	256
3.5. Формування у вихованців позашкільного навчального закладу екологічної культури засобами проектної діяльності (Мовенко О. В.).....	270

- 3.6. Формування ключових компетентностей
вихованців в умовах позашкільного
навчального закладу
(Гончаренко М. В.)..... 278
- 3.7. Формування творчої особистості
в процесі освітньо-виховної діяльності
в гуртку художньо-естетичного напрямку.
(Юрченко О. М.)..... 286

ПЕРЕДМОВА

Освіта України розвивається в контексті світових тенденцій. На сучасному етапі розвитку суспільства з'являються її нові орієнтири, що враховують соціально-політичні, економічні, соціокультурні зміни не лише на національному, а й на світовому рівні; відповідають пріоритетним завданням навчання і виховання дітей та учнівської молоді; визначають необхідність змін в усіх освітніх сферах у цілому та позашкільній освіті зокрема.

Система позашкільної освіти характеризується високою адаптацією до змін, що відбуваються в суспільстві, швидко реагує на індивідуальні потреби, запити дітей та учнівської молоді, їхніх батьків щодо якості освітніх послуг, пропонує свободу вибору напрямів навчальної, пізнавальної та дозвілевої діяльності.

У наш час актуалізується проблема підготовки до життя особистості, здатної адаптуватися до мінливих соціальних процесів. Її формування неможливе без усвідомлення й розуміння значення соціокультурного простору, що забезпечує духовну свободу і формує національну самосвідомість. Розв'язання зазначених проблем можливе за умови оновлення системи позашкільної освіти України, що значною мірою забезпечується розробленням та впровадженням у педагогічну практику інноваційних педагогічних технологій щодо формування та розвитку інтелектуальних і творчих здібностей вихованців позашкільних навчальних закладів.

У контексті зазначеного актуальності набуває проблема виявлення, вивчення та поширення кращого педагогічного досвіду щодо розроблення методичних матеріалів з організації роботи з вихованцями в позанавчальний час. Особливого значення набувають питання розвитку їх інтелектуально-творчих здібностей, формування особистісно та соціально важливих компетентностей у процесі конструктивної взаємодії між

загальноосвітніми, позашкільними та вищими навчальними закладами, співпраці з їхніми батьками для підвищення якості навчально-виховного процесу, що сприяє формуванню такої системи міжособистісної комунікації його суб'єктів, яка забезпечує максимально можливу свободу у виборі занять для виявлення та формування здібностей та обдарувань; забезпечує розвиток і саморозвиток вихованців; формує соціально активну, гуманістично спрямовану особистість, яка у своїй життєтворчості керується національно-культурними і загальнолюдськими цінностями.

Створення природного, предметного, соціокультурного та освітнього простору й організація в ньому навчально-пізнавальної, дозвілєво-оздоровлювальної, соціально-комунікативної діяльності забезпечують інтеграцію та диференціацію освітньо-виховного впливу на особистість; її соціалізацію і соціальну адаптацію – успішне входження в суспільне життя, духовний та інтелектуальний розвиток у процесі навчальної, пізнавальної, творчої, дозвілєвої діяльності, зміст якої має враховувати загальні ціннісні основи сучасної системи освіти й основні виміри існування суспільства.

Зазначене, на наш погляд, є визначальним для забезпечення гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу, що полягає в пріоритетності ідей педагогіки співпраці і педагогіки співтворчості та особистісного розвитку вихованців.

Не менш важливим є посилення тенденції до технологізації освітньо-виховного процесу, виявами якої є поширеність сучасних педагогічних технологій (розвивальних, профільних, навчальних, виховних, інформаційно-комунікаційних, тренінгових, навчально-дослідницьких тощо). Такий підхід відзначається практичною спрямованістю та забезпечує можливості для самовизначення й самореалізації особистості; зумовлює важливість оптимізації спільної діяльності загальноосвітніх, позашкільних і вищих навчальних закладів з формування творчої активності вихованців у

позашкільному навчально-виховному просторі; спонукає їх педагогічні колективи працювати над удосконаленням систем навчання та виховання – упровадженням нових і цікавих сучасній дитині напрямів навчально-творчої діяльності. Усе це значно посилює відповідальність педагогів позашкільних навчальних закладів і ставить перед ними низку вимог, головною серед яких є створення психолого-педагогічних умов, за яких дитина може вільно реалізуватися, розкрити свої здібності й можливості в обраній нею навчально-творчій діяльності.

Перспектива подальшої роботи педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів області полягає в обґрунтуванні організаційних, технологічних і методологічних засад сталого розвитку ПНЗ для створення оптимального позашкільного простору, що забезпечує формування творчої особистості, становлення її ідеалів й орієнтирів, духовне зростання.

Посібник пропонується педагогам, які ставлять на меті урізноманітнити форми роботи з вихованцями гуртків, творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів.

*Тихенко Л.В., директор Сумського
обласного центру позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю;
кандидат педагогічних наук, доцент*

СИСТЕМА РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ГУРТКУ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сьогодні Україна та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, що мають надзвичайне значення для визначення подальшого суспільного устрою на планеті. На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним завданням є формування багатокomпонентної та багатовекторної стратегії системи виховання, що забезпечує патріотичне і громадянське виховання, які відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, є запорукою розвитку особистості, для якої ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя є найбільш важливими.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, поширення волонтерської діяльності – сприяють вихованню в дітей та учнівської молоді патріотичних почуттів, поваги до історії, культури, традицій і звичаїв українського народу.

У сучасному позашкільному закладі значна увага приділяється створенню системи роботи, що забезпечує формування в дітей та учнівської молоді чітких соціокультурних орієнтирів, почуття громадянської відповідальності. Особливу роль відіграють краєзнавчі гуртки, у яких навчально-виховний процес впливає на свідомість, почуття, життєву позицію, і власні переконання дітей і підлітків. Для підвищення його рівня необхідні форми і методи роботи, що враховують нинішні суспільні процеси, вимагають їх переосмислення;

формують високу патріотичну свідомість, почуття вірності та любові до Батьківщини, турботи про український народ; готують до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту незалежності України та успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин.

Робота в гуртку організовується з урахуванням таких загальних педагогічних принципів виховання, як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей і принципів, що відображають специфіку патріотичного виховання:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися належністю до українського народу;
- принцип самоактивності й саморегуляції формує у вихованців уміння та навички приймати самостійні рішення, почуття відповідальності за дії та вчинки;
- принцип полікультурності – передбачає формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності сприймати українську культуру як невід'ємну складову загальнолюдської культури;
- принцип соціальної відповідності висуває вимогу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, у якій організовується виховний процес;
- принцип історичної і соціальної пам'яті – спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українського народу;
- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, які живуть в Україні.

Зміст роботи з реалізації патріотичного виховання в

гуртку «Історичне краєзнавство» забезпечує активізацію пошукової та науково-дослідницької діяльності вихованців; залучає сім'ї та родини вихованців до навчально-виховного процесу в гуртку для розвитку їх фізичного і морального здоров'я, участі у волонтерських проектах і громадській діяльності, спрямованих на заохочення всіх суб'єктів навчально-виховного процесу до благодійних соціальних, інтелектуальних і творчих ініціатив; популяризації кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу.

Навчально-виховна робота в гуртку здійснюється в постійній співпраці з відділом краєзнавчо-екскурсійної діяльності Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, дитячими краєзнавчими об'єднаннями позашкільних закладів області, районною організацією ветеранів війни в Сумській області, районною Спілкою воїнів-афганців, районним осередком козацької організації Сумщини. До процесу патріотичного виховання дітей та учнівської молоді залучаються учасники бойових дій на сході України, члени сімей Героїв Небесної Сотні, бійців АТО та їхніх сімей; діячів культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію.

Один із засобів патріотичного виховання – залучення учнівської молоді до пошукової діяльності за завданнями історико-краєзнавчих експедицій. Юні пошуковці є активними учасниками Всеукраїнської історико-краєзнавчої акції «Шляхами подвигу та слави», мету якої становить визначення героїчних і трагічних подій Другої світової війни, поглиблення знань вихованців з історії рідного краю, удосконалення пошукової роботи, виявлення та пропаганда кращого досвіду пошукової діяльності. Учасники експедиції досліджували трагічні долі земляків, які залишилися на окупованій території; діяльність партизанських груп і комсомольського підпілля, що діяли на території району. Результати пошукової діяльності висвітлені в збірці навчальних матеріалів «Нескорена Тростянецьчина».